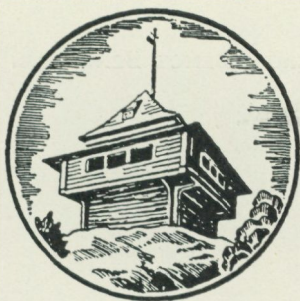

Årsavgift till Nordiska Museet.

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1955**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1955

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

Omslagsbilden: "Årsavgiften till Nordiska Museum."

Efter en akvarell av Fritz von Dardel (d. 1901). Ägare friherrinnan Martha Barnekow, Sinclairsholm.

En av Hazelius' kanslikullor kommer på besök till en medlem av Samfundet för Nordiska museets främjande (den nuvarande Skansenföreningen) för att inkassera årsavgiften. Beloppets storlek kan lämpligen — med tanke på det förändrade penningvärdet — jämföras med nuvarande avgift; se härom omslagets sista sida!

EN LUSTFÄRD TILL ROSERSBERG 1826

av Arvid Bäckström

*Så bett skiner solen på gatorna ner
Och gränderna ge ingen svalka mer
Då griper oss längtan ur staden att resa
Mot Norden vilja vi vända vår näsa.*

Med denna glada Tegnértravesti, prydd med ett typiskt stockholmsrim, börjar en beskrivning i tolv kapitel av en utflykt på några dar från huvudstaden.

"I den tiden då hettan var starkast i Stockholm anno 1826 och hundarna, enligt överståthållarämbetets kungörelse, sprungo med röda saffians-nosgrimmor, beslöts av ett litet sällskap, att en lustfärd skulle företagas utom huvudstaden till k. lustslottet Rosersberg, och dagen utsattes till den 15 juli. Hästarna voro beställda kl. $\frac{1}{2}$ 3, man skulle samlas hos en viss person av sällskapet kl. 3 och man blev så precis färdig att tåget kunde börjas $\frac{1}{2}$ 5. I frågan om man skulle resa inkognito eller ej, beslöts att var och en häruti kunde göra efter behag.

Främst gungar den stora holsteins-kaleschen fram och i den befinna sig änkefru Satow, fruarna Erdmann och Glosemeyer. Det högt uppsatta herrskapet består sig stolta hästar och hyrkusk med silvergalon på hatten.

Bakefter på vederbörligt avstånd köres av grosshandlaren Ljungberg en ganska grön wiener-kalesch, något knarrig i hjulen, men gentil med metallbössor och blått klädesfoder, förspänd med en brun och en grå dragare, beställda från Packartorget. Till denna republik hörde, utom nyssnämnde (Ljungberg), en ärlig och beskedlig livkusk, advokatfiskal Lagurén, protokollsekreterare Fr. Engström och magister Schlytern."

Medan de två vagnarna med sina elva passagerare skrider genom stadens gator ned till Skeppsbron, över Norrbro och in på Drottninggatan, kan det vara på sin plats att något mer presentera en del av sällskapet. Genom att några av dem blev medlemmar i Lövholmens teatersällskap, kan man få bilder och personhistoriska data rörande dem i den studie över nämnda teatersällskap, som av förf. nyligen publicerats.

Fru Katarina Satow, 46 år, var änka efter en sjökapten. — Dottern Elisabet (Betty), 22 år, var född i Wismar och blev 1825 gift med Henrik Glosemeyer, 29 år, född i Rostock. Denne lär enligt muntlig tradition i släkten ha varit särskilt skicklig i att blanda starka drycker och så fått titeln apotekare. Han var grosshandlare och blev med tiden konsul. — Fru Agneta (Agnes) Erdmann, 22 år, var född Flygarson (Tyska församlingen) och blev 14 maj 1826 gift med sin dubbelkusin Fredrik Erdmann. Denne, här titulerad "inspector", var född i Tyska församlingen och skrev sig nu vid 22 år som grosshandlare. — Fru Satow primade alltså i holsteinskaleschen såsom ett slags förkläde för de två nygifta fruarna.

Den andra vagnen, wienerkaleschen, kördes vid avfärden av grosshandlare Ljungberg, medan livkusken då tycks ha suttit inuti vagnen. Om denne Ljungberg har någon uppgift ej kunnat erhållas; han tillhörde ej senare det lövholmska teatersällskapet. — "Advocat Fiskalen Lagurén" måste vara ett inkognitonamn för Laurén, sällskapet skicklige tecknare. Claës Fredrik Laurén, nu 23 år, blev sedermera generalkrigskommissarie. — "Protocoll-Sekreteraren" Fr. Engström var säkerligen en skämtsam titel för perukmakaren Fredrik Engström, 25 år. — "Magister Schlytern" hette Herman Schlytern; vid utflykten var han 24 år. Han blev senare kammarskrivare i Statskontoret.

Av flera skäl kan man gissa, att Schlytern är den, som skrivit ihop berättelsen om Rosersbergsfärden. Originalen är ett kvartohäfte med 64 bläckskrivna sidor; det som här citerats ur detta häfte återges i normaliserad form inom citationstecken.

Sedan vi nu närmare bekantat oss med resenärerna, är det på hög tid att hinna upp kalescherna.

Manskapet i den gröna vagnen hade plågats av en orimlig törst

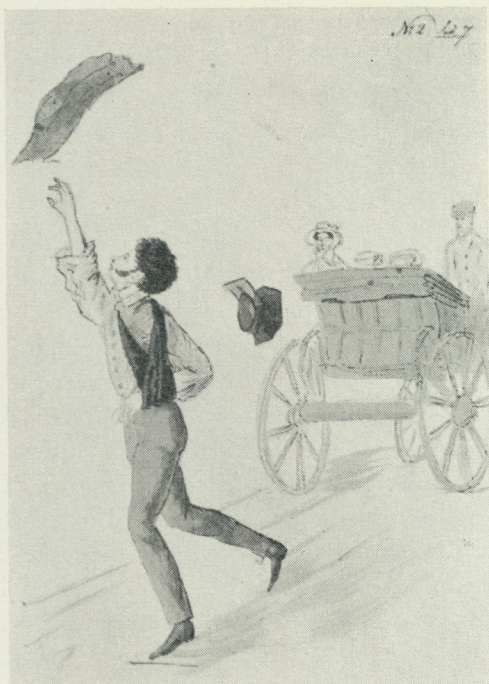
och stannat uppe på Drottninggatan utanför Barnhuskällaren. Sen man där försett sig med nödvändigt förråd av svagdricka m. m., sattes åter igång.

”Vid ankomsten till Norrtull beslöts att åka i skjortärmarna samt till förekommande av rötfeber att taga en fälsup, bägge delarna lika fort beslutna som verkställda.”

Man läskade sig flitigt, dock med tämligen oskyldiga drycker, och herrarna höll ”andaktsövningar”, dvs. spelade kille. Järva och Silverdal passerades. Vid Edsbacka krog förnyades förrådet av svagdricka. Snart kom man förbi Sollentuna kyrka; då upphörde spelet, ”emedan det ej ansågs passande att under spel och dobbel förbifara densamma”. Vid Rotebro gjordes rast för hästbyte. På Rotebro träffades åtskilliga bekanta stadsbor, som även ville roa sig på landet över söndagen, däribland den galante Berggren på Drottninggatan, känd för sin fina senap utom alla andra finare och grövre franska saker. Resan fortsattes, men snart förspordes en ”gräslig matlust”, som man beslöt tillfredsställa. Nu följde vid 8-tiden, sedan man färdats över 2¹/₂ mil, resans första måltid. Man åt och drack på landsvägen. Damerna satt kvar i sin vagn ”ganska stilla”, de var alltför stadsklädda, medan några av herrarna tog av sig rocken.

”Stora smörgåsar blevo genom apotekarens försorg på franska bröd framburna åt damerna. Ibland herrarna blev ordentligt uppror så snart matsäcken framsattes. De nappade utan försyn ost och bröd från varandra och störtade med sex knivar på en gång uti smörburken, som jämte andra näringsmedel var placerad bak på vagnen. Den ena bjöd till att uttränga den andra och den stackars magistern med sin skadade arm stod sig rätt illa. Nu framkom inspektoren med en butelj portvin och omkring honom ställde sig de övriga, utsträckande sina halsar. På protokollsekreterarens anhöllan läppjade även fruarna litet muskat, vilket dock ej tycktes smaka rätt väl. Efter en god halvtimme inlades matsäcken åter och kuskarna, vilkas krafter även blivit stärkta, fingo befallning att köra på.

Man såg här och där vackra herrgårdar med målade grindar, klippta alléer o. s. v., skogar, åkrar och ängar, sådana man vanligen

Då den större vagnen, "holsteinaren", nalkades Rotebro, blåste en av damernas florslurvor av, men Schlytern lyckades med mod och rådhbet att återbringa den till dess ägarinna. I vagnen skymtar de tre fruarna och Glosemeyer.

ser på landet, samt ett lasarett med en lång och bred inskription över porten."

Något mer utbildat sinne för trakternas olika bebyggelse eller för naturens skiftande former tycks ej funnits. Man lämnade ej riktigt staden och dess vanor och inställning.

"Snart bortföll en hjulskena från den mindre vagnen, men upphittades och fastspikades åter, med tillhjälp av en hedersman i gula skinnbyxor, så att resan genast kunde fortsättas.

Vid Värka kvarnar avtar vägen till Rosersberg; men man kunde ej resa här förbi, emedan en värdshusskylt hindrade passagen. Där rekvirerades svagdricka, vilket dock förklarades för odugligt och återsändes med protest.

På en äng vid vägen bärgade en mängd bondflickor hö. Protokollsekreteraren, lik Don Quixote fallen för äventyr, hoppade

Den mindre vagnen har kommit utanför Norrtull. Man spelar kille. Schlytern tar sig en klunk ur buteljen. — Färdens första måltid. Damerna sitter kvar i sin vagn och passas upp av Engström.

De äkta männen Glosemeyer och Erdmann inspekterar de för fruarna tilltänkta paulunerna i "Potsdam" i Rosersbergs vårdshus.

tillika med grosshandlaren ner på ängen — men alla flickorna togo genast till flykten, och de två återvände från sitt äventyr.

Slottet blev nu synligt över de höga lundarna och man skyndade sig att upphinna holsteinaren, som kommit långt förut. Vårdshuset, som ej är särdeles rekommenderat, förbifors.”

Man försökte i stället att få härbärge hos trädgårdsmästaren, men denne var borta, och något annat logi än vårdshuset kunde ej erhållas. Man vände alltså om, steg ur vid vårdshuset och gick att installera sig för två nätter.

”En mindre städad uppasserska anviste sällskapet våningen en tr. u., där man kunde få vistas i vilken del av världen som behagades. Vid trappan t. v. är Afrika beläget; både Afrika, Asia och Amerika lämnades obesökta och Europa intogs. Här funnos tre vägar; nämligen till Prag, Hamburg och Berlin; damerna togo logi i Berlin, ty Hamburg och Prag voro ej väl kända platser.

Nu upphämtade var och en sitt lilla knyte och sina lösören. Här springer protokollsekreteraren, alltid gentil, med gul ostindisk silkesnäsduk i ena handen och bär fruntimmernas saker in i Berlin. Där kommer advokatfiskalen trankilt med sin granna sjöskumpipa och matsäcken, som därefter låg honom ömmast om hjärtat. Apotekaren, grosshandlaren och magistern sysselsätta sig med buteljernas upphämtande och iordningsättande.”

Grosshandlaren snavade i trappan och en butelj gick i kras, lämnande grosshandlarens byxor ”souvenir av den skönaste Mosel-ånga”. Inspektoren uppfiskade dock ”ur holsteinarens källare” en och annan pjäs till ersättning.

Sedan vagnar och resenärer kommit under tak, skulle man supera, men de flesta var trötta och man tog sig ”blott en liten risp” och skyndade till sängs. Damerna hade nu beslutat att sova i Potsdam på andra sidan Berlin. De två äkta männen sändes som deputation för att med ljus i händerna undersöka ”paulunernas” trygghet. Deputerade var ej av Linnés anhängare, dvs. ej älskare av insektssamlingar, varav de nu gjorde stora upptäckter. För fruarna bäddades nu om mitt i Berlin med en förskansning där omkring av allöv ”till motvärn för fiendernas skaror” — knippor, som herrarna i skymningen skaffat ur lövskogen neråt sjön. Man

I trappan upp till gästrummen i Rosersbergs värdsbhus snubblar Ljungberg och en butelj Mosel går i kras.

önskade varann godnatt, och herrarna avsjöng i stället för aftonpsalm en kvartett av Weber utanför fruntimrens fönster (fem av herrarna var sångare: Glosemeyer, Laurén och Schlytern tenorer samt Erdmann och Engström basar).

Herrarna lägrade sig på en ofantlig soffa, som intog halva Europa. Kl. 1 snarkades allmänt.

Man hade nått resans mål, Rosersberg. Det är obekant vem som föreslagit just Rosersberg såsom slutmål för denna utflykt eller på senare tids språk, denna week-end. Ej heller någon motivering är känd. Man ville kanske se ett slott och då låg Haga, Drottningholm och Ulriksdal för nära. Karl Johan hade efter Hedvig Elisabeth Charlottas död 1818 trätt i full besittning av slottet och

ofta gjort korta besök där. 1821 utgav Lorenzo Hammarsköld en 64-sidig beskrivning över "K. Lustslottet Rosersberg", med uppgifter om slottet samt dess samlingar och parker. I den lilla Samuel Owen tillägnade "Handbok för Ängfartygens Passagerare o. s. v.", som utkom 1825, är Rosersberg i korthet omtalat (s. 21—23). Kanske denna publicitet i sin mån framkallat ett beslut att ställa färden just dit.

Men hur gick det med våra resenärers nattsömn på Rosersbergs värdshus? Det visade sig svårt att få sova.

"Efter en timmes sömn började advokatfiskalen bli orolig och protokollsekreteraren, som ej fick vara ifred för myggorna, steg upp före kl. 3 för att väcka reskamraterna med en indiansk solodans, vilket lyckades utmärkt. Bägge nämnde herrar spatserade omkring i strumpfötterna och ofredade på allehanda sätt de övriga, tills de slutligen kl. $\frac{1}{2}$ 5 begåvo sig ur Europa och utanför värdshuset uppstämde kyrkogårdsduetten ur Don Juan, vilken i anseende till tuppäckompanjemang gjorde en så imponerande effekt, att värdshusmamsellens höns började hjärtligt gråta och de av herrarna som voro vakna ej blevo stort bättre till mods." Den ena efter den andra började nu stiga upp. Jungfrun roptes och friskt vatten rekvirerades. Under det fruarna gjorde sin toalett i Berlin och herrarna i Hamburg och Prag, blev salen i en hast så iordningstädd att den kunde nyttjas till konversationsrum. "Nu utkomma damerna morgonklädda efter nyaste Berlinska modet; de sade sig ha sovit gott, vilket ingen av de på den europeiska soffan inkvarterade reskamraterna kunde säga."

Efter intagande av kaffe kl. $\frac{1}{2}$ 7 önskade man allmänt göra en morgonpromenad till slottet och dess omgivningar. Vägen förde genom alléer till höger om slottet, där en gammal karusellgunga passerades. Hettan började bli besvärlig, men efter en paus i en skuggrik lövsal fortsatte man åt den stora gräsparterren och kullen, där Byströms Mars är uppställd. Men Mars befanns vara helt brädinklädd. Man lägrade sig en stund vid stranden uti grupper i gröngräset. Sedan passerades "vid ena slottsflygeln åt trädgården en stor bur av träd, däri fanns en storstättig örn, som skall vara fångad vid Tullgarn och skänkt till konungen av Sofia Albertina". Efter att dessutom ha besett "den levande teatern" styrdes åter

kosan till värdshuset och en efterlängtd frukost. Kl. $1\frac{1}{2}$ 10 satte man sig ned att äta och dricka.

"Frukosten bestod av tämligen gott brännvin, försvarligt smör och bröd, förtvivlat hårdkokade ägg, men förträffligt vin uti inspektorens källare, alltsammans på ett stort dukat bord." Efter en timmes frukost gjorde man sig i ordning att besöka själva slottet.

"Arm i arm avtågade man kl. 11 upp till borggården, där vaktmästaren, eller, som man beslöt att kalla honom, herr hovkamreren, var till mötes." Av alla märkvärdigheter man fick se fäste sig ett och annat i minnet, såsom: Axel Mörners i olja målade tapeter i matsalen; ett skåp, som tillhört Marie Antoinette, i kungens sängkammare; fat, koppar och tallrikar av porslin i drottningens sängkammare (magistern råkade här kliva mitt i en vattenskål, utställd på golvet för mal och flugor, men torkade upp allt som i floder rann omkring den himmelsblå mattan med sin näsduk så bra som "någon av Stockholms tvättmadamer eller, som de gemenligen kallas, hjälphustrur"); samt en väggklocka, som spelade en polska med rörliga dansörer och dansöser på urtavlan, i förra kungens sängkammare, där också några tobakspipor fanns, som tillhört ryska flottans befälhavare och tagits vid Svensksund.

En vindeltrappa förde upp i övre våningen, där man förutom biblioteket (7 à 8 000 volymer) besåg dels biljardrummet med dess tavlor (bl. a. Rafaels La Jardinière, Gerards Ossian samt några landskap av Fahlcrantz), dels amiralssalen med Desprez' ofantliga tavla Slaget vid Hogland.

I nedersta våningen fick man bese rustkammaren. Där noterades: "en birmannisk dyrbar rustning, som förra året förärats konungen av Nya Ostindiska Kompaniet i Stockholm; en värja som Karl XII nyttjat vid Narva; samt en trädiskål, ur vilken sistnämnde kung druckit hos en bonde i Västergötland."

I flygeln till höger på inre borggården fanns många goda tavlor bl. a. av Lauréus jämte två marmorpjäser av Byström: kungens bröstbild i kolossalformat och den sovande Juno och pojken Herkules, "en gudomligt skön komposition". I motsvarande flygel var det vackra slottskapellet, "som likväl aldrig varit begagnat till gudstjänst".

I Rosersbergs v rdshus tog de sex manliga resenärerna logi i "Europa", där de med hjälp av en lång soffa och några stolar försökte skapa sig liggplatser. — Engström, Schlytern och Laurén hoppar höge efter k ffet. Laurén  r just i farten.

I Vallstanäs park fann sällskapet en lövsal uppe i en alm. De gifta herrarna Glosemeyer och Erdmann sträckte emellertid ut sig under trädet. Engström hämtar vatten i ett par buteljer.

Schlytern kör ifrån sina törstiga kamrater, som glömt sig kvar vid ölstopen på Rotebro gästgivaregård. — Den dionysiska dansen i skogen vid Silverdal. Herrarna till vänster lägger bort titlarna, medan Engström, Laurén och Schlytern gör egendomliga bocksprång.

Vid observatoriet gick ett framhjul sönder på ungherrarnas vagn. Här drar man gemensamt in vraket på en gård. — Ungherrarna fick traska hem till fots. Utför Kungsbacken bär de sina packningar. Vid Hötorget skildes de — lustfärden till Rosersberg var slut.

Ett annat tempel ”i ena flygeln åt yttre borggården var helgat åt teaterns gudar och gudinnor; här såg nu tämligen ruskigt ut och nästan så som här ej heller någon gudstjänst hade hållits”.

Detta var det sista man för betalning fick se. ”Hovkamreraren” bugade sig och vandrigen slutades.

Men för att njuta lite svalka och en stunds vila önskade man stanna kvar i slottets förstuga och beställde friskt vatten av ”hovkamreraren”. Advokatfiskalen hämtade ned från värdshuset en butelj vin och kvartettnoterna för att försökas på denna genljudande lokal. Under tiden hade de övriga fått en stor kruka mjölk samt vatten, och bänkar inburits från borggården åt damerna. Ur kukan och vinbuteljen preparerades en mixtura simplex, kallad vinvassla. Några dussin kvartetter exekverades av valda röster, och först kl. 2 begav man sig på hemvägen. En av damerna och inspektoren fick näsblod av vinvasslan.

På värdshuset var middagen färdig och man gick genast till bords. Där bjöds: ”soltorkad gädda av förra årets fångst med potatis, lika färsk; surmjölk, dock utan grädda (stockholmarna är ej vana vid gräddan, tänkte värdinnan); kycklingar, fullväxta, och sallad, vilket man med vanligt kurage höll tillgodo.” Inspektorens buteljer skonades ej; apotekaren preparerade salladen. Sedan damerna nämnt något om en middagslur, sågs snart här och där i gräset utanför värdshuset strödda grupper av liggande figurer i mångahanda ställningar. Efter tre timmar serverades kaffe ”bredvid damernas läger”. För att uppliva ljuva barndomsminnen företog sig advokatfiskalen, protokollsekreteraren och magistern att ute ”på landsvägen hoppa hage”, där magistern främst utmärkte sig.

Medtagande förfriskning, i anseende till den ännu ganska besvärliga hettan, och 125 sångkvartetter, som herrarna turvis kånkade på, tågade man kl. $\frac{1}{2}$ 8 ut i parken. Efter att i en björklund ha sjungit ”några små stumpar” kom man fram till en villa, som beboddes av en baron Sjöblad. Härifrån förde en väg ned åt sjön till ”en ganska pittoresk grotta, som bjöd svalka och en vidlyftig utsikt åt Mälaren”. Härifrån klättrade man upp för ett berg till Odödlichkeitens tempel. ”Man ristade på dess halvruttna väggar av trä åtskilliga tänkespråk till åminnelse av dagen.”

Så vände man nu hemåt och passerade orangeriet, som uppvisade åtskilliga sällsynta växter. Skymningen började inbryta och en viss trötthet sprida sig. Konversationen rörde sig mest om den väntande supén och vilan, om Vitalisdikter och en och annan anekdot om baron Sjöblad. Kl. $\frac{1}{2}$ 11 återkom man till kvarteret.

Herrarna kastade sig genast på den långa soffan i Europa under dödlig tystnad. Det första ord som yttrades var "Grogg!" — det kom från grosshandlaren. Jungfrun fick så många gånger springa efter vatten, att supén fördröjdes. Det blev kotletter och ägg och mjölk; några ansåg mjölken mindre hälsosam och gjorde den genom en tillsats av konjak mindre farlig. Damerna deltog i måltiden, men bröt snart upp för att sova; de fick liksom föregående afton färskt löv in till sig i Berlin. I stället för aftonböner hördes i Europa "rätt artiga historier", varjämte myggorna sjöng så ljuvliga serenader, ackompanjerade av advokatfiskalen, att det var omöjligt att genast somna. Förgäves stoppades tobakspiporna och utröktes flera gånger, fruktlöst höll magistern jakt efter odjuren — det fanns slutligen ej annat råd än att duka under för övermakten. Först omkring kl. 3 var alla sänkta i en behaglig morgonslummer.

Kl. 6 smög sig herrarna ned till sjön "för att löga sig"; de hade dessförinnan skövlat fragmenten av föregående kvällens supé samt försett sig med en butelj brännvin med tanke på den avslutande "lög-supen". Vid återkomsten till värdshuset togs några partier kille och då damerna visade sig och "de ljuva Mocka-ångorna" började sprida sig, drack man gemensamt kaffe och beställde, efter votering med slutna sedlar, en frukost bestående av: ägg, smörgåsar, lax och mjölk. Medan man i en dryg timme fick vänta på maten, roade sig herrarna med kvartetter av Spohr och Wobesser och damerna med lektyr och toalett. Frukosten varade bara $\frac{3}{4}$ timme och damerna föreslog en lustresa till Vallstanäs. Inspektoren och "damernas ordonnansofficer, protokollsekreteraren" hade snart hästarna i ordning och kl. 10 embarkerade man.

Vägen togs förbi Norrsunda kyrka över stora slätter, där hettan var odräglig. Grosshandlaren körde nu; hans pisksnärt råkade emellertid smälla advokatfiskalen på näsan. Denne tog humör och det är väl på detta intermezzo, som kapitlets motto ur Tasso syftar:

Sämjens, bröder! och icke slåoms!
Skrattom, leen, på fädren bråoms!

Efter en timmes resa stannade vagnarna vid Vallstanäsalléns början, och sällskapet började promenera i parken. Buteljer och kvar-tetter bars turvis av herrarna. Vid en stor alm fann man en trappa, som ledde upp till en rymlig lövsal med bord och bänkar. Man klättrade alla dit upp — törsten var svår och dryckesvarorna började snart tryta. På protokollsekreterarens lott föll då att med två tombuteljer i händerna söka en brunn i parken. Efter en timme återkom han lyckligen, och man drack "i grogg och klart vatten Wohlthäters välgång". Sedan man med fast mark åter under fötterna lustvandrat i parken en stund och vid ett litet badhus beundrat utsikten över sjön mot Skånela kyrka på andra sidan, for sällskapet tillbaka till det gula värdshuset vid Rosersberg.

I väntan på middagen satte sig resenärerna ned att läsa eller spela Wobesser. Efter etikettens lagar borde man göra sig fin till måltiden, men som hemresan skulle ske strax därpå, ansågs all toalett onödig.

Kl. 3 bar jungfrun in ett stort köttfat, runt omkring utsirat med dill, "pettersilja" och andra grönsaker och straxt efter ett lika stort fat med potatis. Apotekaren trancherade lammsteken, så att snart endast det tomma fatet återstod. Härefter "serverades söt mjölk i glas eller på tallrikar och på mjölken dracks rött vin och portvin; högtiden till prydnad sjöng man glada sånger, såsom Agander och Pagander, Wein und Liebe m. m. I väntan på kaffe lägrade man sig så i syskonkrets i gröngräset utanför. Omsider utbars kaffet och förtärdes både med grädda och cognac, det senare naturligtvis endast av herrarna."

Nu började sista akten på lustspelet, arrangementer för avresan. Likvid uppgjordes med den beskedliga mamsellen, som här-bärgerat, trakterat och serverat sällskapet. Inspektoren och gross-handlaren inpackade tombuteljer i fotmagasinet. Kappor och korgar, knyten och annat bagage instoppades av protokollsekreteraren, och sedan advokatfiskalen på sällskapets vägnar tagit avsked av mamsellen, jungfrun m. fl., hjälptes fruarna upp i

holsteinaren och herrarna intogo sina platser. Kl. 6 på måndagens eftermiddag började så återresan från Rosersberg.

Sedan man passerat Holmboda vid Mälaren, tillhörigt en herr Bahrman, stannade den gröna vagnen, som höll sig efter, vid Värka kvarnar, där nödig proviant intogs av brännvin, smörskorpor m. m., varefter resan fortsattes. Snart tog man sig "en snaps, varföre livsmedlen uppsöktes ur alla gömmor och utdeltes bland bröderna". I holsteinaren sökte apotekaren och inspektoren att hålla passagerarna vakna genom små historier och tobaksrökande. "Torsåker, Väsby och Löfstaholm m. fl. präktiga herrgårdar och insjöar gjorde vägen ganska vacker, men dessa skönheter senterades endast från första vagnen, i den andra förehades viktigare saker än åskådandet av den s. k. härliga naturen."

Kl. 8 anlände man till Rotebro, där hästarna skulle vattnas eller ombytas. Damerna satt kvar i sin vagn och "plockade i sig några hallonkartar ur små näverstrutar". Resan blev sedan mycket livlig. Den kulminerade i en supé i skogen vid Silverdal, där "fragmenter av den förr så ståtliga matsäcken dukades upp på fat av karduspapper" och samvetsgrant tillintetgjordes till sista torra medvurst-bit och minsta ostkant. Stämningen blev uppsluppen och tog sig bl. a. uttryck i att herrarna började sjunga. Flera sånger t. ex. Ekokören ur Preciosa ackompanjerades av apotekaren genom att slå tillsammans två tomma buteljer. Också kuskar och hästar uppmuntrades. "Inspektorens välgångsskål dracks under hurrarop, varefter inbördes brorskålar av honom proponerades. Tillställningen slutades med dans, varuti advokatfiskalen, magistern och protokollsekreteraren utmärkte sig genom de svåraste saltomortal- och bocksprång. Baletten hade nog räckt långt inpå natten, om inte vinet börjat tryta och skymningen inbryta."

Holsteinaren körde nu raskt på, medan ungarlarna stannade ett slag vid Silverdals värdshus, där man rekvirerade en butelj punch, som medtogs. Aftonluften började bli kylig och farlig för hälsan, varför korken snart uttogs och man smakade på punschen, som befanns vara "en komposition av den grymmaste potatisarrack, rövarättika och sirap". Likväl förtärdes med förundransvärt kurage ett eller annat glas härav. Då man upphunnit den större vagnen, bjöds apotekaren och inspektoren att smaka en tår,

vilket de dock undanbad sig till lycka för den nyss förtärda kvällsvarden. Hyrkusken och skjutsbonden satte mer värde på gudsgåvorna, ty ett, tu, tre var buteljen tom. Under det hästarna pustade, sjöngs några terzetter.

Nu skildes man åt. Damernas holsteinare for åt sitt håll. Och av den gröna vagnens invånare somnade de flesta snart in. En räv, som sprang tvärs över vägen, störde ron och fick skjutsbonden att spotta tre gånger på tömmarna och piskan. Sedan vagnen kl. 11 anlant till Norrtull och både passagerare och ekipage visiterats samt bommen av vederbörande öppnats, kunde resenärerna hälsa staden med en sång — man frågade alldeles inte efter polisen. Men ödet ville, att mitt för "stjärnkikeriet" gick det ena framhjulet helt och hållet sönder. Hästarna måste spännas ifrån, och den eleganta kaleschen drogs in i nödhamn i en egendom näst intill, vilket gick så till, att magistern och grosshandlaren spändes för som tåliga åsnor och advokatfiskalen och protokollsekreteraren var efter sin förmåga hjälpte till.

Sedan tog de fyra hand om sitt pick och pack och tågade till fots utför Kungsbacken, sjungande Bellmans marsch "Så lunka vi så småningom" och "Så vandra våra stora män" etc. Utan den minsta anmärkning av brandvakterna, vilka troligen på någon trappa njöt en god sömn. Vid Hötorget avvek advokatfiskalen och protokollsekreteraren och önskade dem rolig natt.

Enligt vad man senare försport, var alla de trötta passagerarna kl. 12 i säng.

*

Så var då denna lustfärd avslutad.

Beskrivningen är upptecknad i en ganska naiv stil, men ger oss en hel del kulturhistoriska detaljer av intresse. Författaren vill även antyda sitt litterära intresse genom de motton, som i mer eller mindre meningsfull förvrängning sattes framför flertalet av kapitlen. Han "citerar": Tegnér, Schiller, Leopold, Gamla svenska psalmboken, Virgilius, Kullberg, von Zeipel, Kellgren och Tasso. För byggnadsstil och för konstföremål tyckes han ha mindre intresse.

Mat, dryck och kort intog en stor plats i skildringen — och

ändå lade man ej bort titlarna förrän sista eftermiddagen. Rörande är herrarnas verkliga intresse för sång.

Damerna har både i berättelser och på teckningarna hållits i ett visst skymundan. Det är typiskt, att ingen av teckningarna visar någon av damerna i helfigur.

Vad som lockade till publicering av denna lilla lantliga utfärd, var ej så mycket den nedskrivna skildringen, utan i hög grad Lauréns spirituellt nedkastade teckningar med deras uttrycksfulla linjer och vackra färger.

Finns det överhuvud någon annan "week-endsutflykt", som återgetts i så trevlig text och framför allt i så rappa och humoristiska teckningar som de nio stockholmsvännernas färd till Rosersberg 15, 16 och 17 juli 1826!

Källor: Originalexemplaret av Rosersbergsfärden äges av "magister" Herman Schlyterns sonsöns änka, Lidingö. Tidiga avskrifter finnas dels hos Henrik och Betty Glosemeyers sondotterdotter fröken Karin Geijer, Uppsala, dels i Nordiska museets arkiv, dit avskriften jämte de 12 liggande foliobilderna 1936 inköpts från fru Elisabet Haverman, Stavnäs (acc.-nr 14/1936). I "Löfholms Argus", som utgavs av några lövholmare mellan 19.7 1828 och 15.8 1830, lästes 14.9 1828 bland "Diverse annonser" följande skämtsamma påminnelse om 1826 års sommarfärd: "Med första utkommer från härvarande tryckeri en öfversättning af: Några nöjsamma stunder på en resa till Rosersberg af Chevalier von Hasendal."

A. Bäckström: Löfholmens Theatersällskap, Nordiska Museets Handlingar nr 48, 1954.